

УДК 94(477):[069+930.85]:355.01

DOI 10.32461/2409-9805.3.2025.350576

**Цитування:**

Біловус Л. І. Вплив російсько-української війни на систему збереження та відновлення культурної спадщини України: інституційний та емпіричний вимір. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 3. С. 66–72.

Bilovus L. (2025). The Impact of the Russian-Ukrainian War on the System of Preservation and Restoration of Ukraine's Cultural Heritage: Institutional and Empirical Dimensions. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 66–72 [in Ukrainian].

**Біловус Леся Іванівна,**

доктор історичних наук, професор,  
професор кафедри інформаційної  
та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського національного університету

<https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>

[lesya.kfn@gmail.com](mailto:lesya.kfn@gmail.com)

## ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СИСТЕМУ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР

**Метою роботи** є осмислення масштабів і характеру пошкоджень об'єктів культурної спадщини в умовах повномасштабної війни, а також аналіз трансформацій інституційних механізмів їх збереження та відновлення за участі державних, громадських і міжнародних суб'єктів. У статті здійснено комплексний аналіз впливу російсько-української війни на систему збереження та відновлення культурної спадщини України в інституційному та емпіричному вимірах. **Методологія дослідження** ґрунтується на поєднанні аналізу офіційних статистичних та аналітичних даних міжнародних і національних інституцій (UNESCO, UNESCO World Heritage Centre, Міністерства культури та інформаційної політики України), інституційного аналізу управлінських практик, а також узагальненні результатів сучасних наукових досліджень у сфері охорони культурної спадщини в умовах збройних конфліктів. **Наукова новизна** полягає в інтеграції емпіричних даних щодо масштабів пошкодження культурної спадщини України з аналітичним осмисленням змін у системі її управління та відновлення в умовах воєнного стану, а також у виявленні ключових ресурсних, кадрових і координаційних викликів, що визначають ефективність інституційного реагування. У результаті дослідження встановлено, що повномасштабна війна зумовила трансформацію традиційної моделі охорони культурної спадщини в напрямі міжсекторальної взаємодії, у межах якої держава, громадянське суспільство та міжнародні організації виконують взаємодоповнювальні функції. **Висновки** статті засвідчують, що процес післявоєнного відновлення культурної спадщини України має розглядатися не лише як технічне відновлення пошкоджених об'єктів, а і як чинник інституційної модернізації, соціальної згуртованості та відновлення національної ідентичності, що потребує стратегічного планування та інтеграції у загальнодержавні програми відбудови.

**Ключові слова:** культурна спадщина, національна культурна спадщина, злочини проти культурних цінностей, російсько-українська війна, воєнний стан, збереження культурних цінностей, відновлення культурної спадщини, громадські організації, культурні втрати.

**Bilovus Lesia,**

Doctor of History, Professor of the Department  
of Information and Socio-Cultural Activities,  
Western Ukrainian National University

## THE IMPACT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON THE SYSTEM OF PRESERVATION AND RESTORATION OF UKRAINE'S CULTURAL HERITAGE: INSTITUTIONAL AND EMPIRICAL DIMENSIONS

**The purpose of the work** is to understand the scale and nature of damage to cultural heritage sites in the context of full-scale war, as well as to analyse the transformations of institutional mechanisms for their preservation and restoration with the participation of state, public, and international actors. The article

*provides a comprehensive analysis of the impact of the Russian-Ukrainian war on the system of preservation and restoration of Ukraine's cultural heritage in institutional and empirical terms. **The research methodology** is based on a combination of analysis of official statistical and analytical data from international and national institutions (UNESCO, UNESCO World Heritage Centre, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine), institutional analysis of management practices, and a synthesis of the results of contemporary scientific research in the field of cultural heritage protection in conditions of armed conflict. **The scientific novelty** lies in the integration of empirical data on the extent of damage to Ukraine's cultural heritage with an analytical understanding of changes in its management and restoration system in conditions of martial law, as well as in identifying key resource, personnel, and coordination challenges that determine the effectiveness of institutional response. The study found that full-scale war led to the transformation of the traditional model of cultural heritage protection towards cross-sectoral cooperation, within which the state, civil society, and international organisations perform complementary functions. **The conclusions** of the article show that the process of post-war restoration of Ukraine's cultural heritage should be viewed not only as the technical restoration of damaged objects, but also as a factor in institutional modernisation, social cohesion, and the restoration of national identity, which requires strategic planning and integration into nationwide reconstruction programmes.*

**Keywords:** cultural heritage, national cultural heritage, crimes against cultural values, Russian-Ukrainian war, martial law, preservation of cultural values, restoration of cultural heritage, public organisations, cultural losses.

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна російсько-українська війна стала безпрецедентним викликом для системи збереження культурної спадщини України, оскільки бойові дії, ракетні обстріли та тимчасова окупація окремих територій призвели до масштабних пошкоджень і руйнувань об'єктів історико-культурного значення. Емпіричні дані міжнародних і національних інституцій свідчать про системний характер цих втрат, їхню географічну поширеність та різноманітність типів об'єктів, що зазнали ушкоджень, – від архітектурних пам'яток і музейних будівель до бібліотек і сакральних споруд, що засвідчується узагальненими даними UNESCO та UNESCO World Heritage Centre щодо пошкоджених і зруйнованих об'єктів культурної спадщини України внаслідок бойових дій [8; 14].

В умовах воєнного стану традиційні механізми охорони культурної спадщини зазнають суттєвих трансформацій, що проявляється у зміні управлінських пріоритетів, перерозподілі інституційних повноважень та зростанні ролі громадських і міжнародних ініціатив. Водночас актуалізуються проблеми ресурсного забезпечення, дефіциту кваліфікованих кадрів і координації між різними суб'єктами культурної політики, що безпосередньо впливає на ефективність збереження та відновлення пошкоджених об'єктів.

Попри наявність окремих аналітичних звітів і міжнародних оглядів, у вітчизняному науковому дискурсі досі бракує комплексних досліджень, які б поєднували емпіричний аналіз масштабів втрат культурної спадщини з осмисленням інституційних механізмів реагування та перспектив післявоєнного відновлення. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність наукового узагальнення сучасних даних і

практик збереження культурної спадщини України як важливої складової національної ідентичності та соціальної стійкості в умовах війни.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема збереження культурної спадщини в умовах збройних конфліктів є предметом міждисциплінарних досліджень у сфері культурології, історії, міжнародного права та гуманітарних наук загалом. У міжнародному науковому дискурсі вона розглядається передусім у контексті захисту культурних цінностей під час воєнних дій, ролі міжнародних організацій, а також формування універсальних підходів до збереження й відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини.

Значний масив аналітичних матеріалів у цій сфері представлений звітами та публікаціями UNESCO, у яких акцент зроблено на фіксації масштабів пошкоджень культурної спадщини, типології зруйнованих об'єктів і оцінці ризиків для пам'яток всесвітнього значення в умовах збройних конфліктів [8]. У цих матеріалах культурна спадщина постає як складова гуманітарного простору, збереження якої безпосередньо пов'язане з питаннями ідентичності, соціальної стійкості та післяконфліктного відновлення.

Окрему групу досліджень становлять публікації та аналітичні матеріали UNESCO World Heritage Centre, присвячені впливу війни на об'єкти всесвітньої спадщини та механізмам міжнародної координації у сфері їх захисту. У зазначених працях увага зосереджується на необхідності поєднання екстрених заходів із довгостроковим стратегічним плануванням відновлення, а також на інтеграції культурної спадщини у ширші програми післявоєнної відбудови [17]. Зазначені підходи ґрунтуються на положеннях Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини

1972 року, яка визначає культурну спадщину як об'єкт міжнародної відповідальності та закладає принципи її збереження незалежно від політичних чи воєнних обставин [4].

Вагомий внесок у вивчення проблем збереження культурної спадщини в умовах криз і воєн зробили також професійні міжнародні організації, зокрема ICOM та ICOMOS. У їхніх рекомендаціях і звітах аналізуються практичні аспекти функціонування музеїв, пам'яткоохоронних інституцій і фахових спільнот у надзвичайних умовах, наголошується на ролі професійної солідарності, міжнародної експертної підтримки та збереження кадрового потенціалу як ключових чинників ефективного реагування на культурні втрати. За оцінками цих організацій, поєднання локального досвіду з міжнародними стандартами є необхідною умовою для якісного й автентичного відновлення об'єктів культурної спадщини [10; 12].

В українському науковому та аналітичному просторі проблема збереження культурної спадщини в умовах російсько-української війни представлена працями, що висвітлюють як загальноісторичні та культурополітичні аспекти, так і правові механізми охорони культурних цінностей, а також діяльність державних і громадських інституцій у цій сфері. Зокрема, О. Реєнт і Г. Денисенко аналізують стан культурної спадщини України в контексті війни 2014-2024 рр., акцентуючи увагу на викликах для нерухомої спадщини та процесах переосмислення культурної політики в умовах збройної агресії [6]. Теоретико-аналітичний вимір проблеми збереження культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів представлений, зокрема, дослідженням О. Рішняка, у якому на основі аналізу міжнародного досвіду другої половини XX – початку XXI ст. окреслено ключові ризики для культурної спадщини під час воєн та співвіднесено їх з українською реальністю [7]. У межах досліджень медійного виміру пам'яткоохоронних практик П. Дворянин розглядає особливості висвітлення державних і громадських ініціатив у сфері збереження культурної спадщини в національному інформаційному просторі у 2014-2022 рр. [3]. Правовий і безпековий ракурс проблеми охорони культурної спадщини в умовах війни репрезентований працями М. Акімова та І. Похиленко, у яких проаналізовано інструменти протидії загрозам культурним цінностям і роль інституцій у системі їх збереження [1].

Разом із тим аналіз наявних досліджень засвідчує обмежену кількість комплексних наукових робіт, у яких би поєднувалися узагальнення емпіричних даних щодо масштабів пошкодження культурної спадщини з інституційним аналізом механізмів її збереження та відновлення в умовах воєнного стану. Поза належною увагою

залишається також проблема трансформації системи управління культурною спадщиною та її адаптації до нових викликів, що виникають у процесі післявоєнного відновлення.

Зазначені підходи та результати попередніх досліджень створюють теоретичне й емпіричне підґрунтя для аналізу сучасного стану системи збереження та відновлення культурної спадщини України в умовах повномасштабної війни.

Метою статті є аналіз впливу російсько-української війни на систему збереження та відновлення культурної спадщини України на основі поєднання емпіричних даних щодо масштабів пошкодження культурних об'єктів та інституційного аналізу сучасних механізмів реагування державних, громадських і міжнародних суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна російсько-українська війна, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила масштабні пошкодження та руйнування об'єктів культурної спадщини України, що охоплюють історичні будівлі, музеї, архітектурні пам'ятки, бібліотеки та інші культурні об'єкти (унікальні як з національного, так і міжнародного погляду). За даними UNESCO, станом на 22 вересня 2025 року було верифіковано пошкодження 509 культурних об'єктів, серед яких 152 релігійні споруди, 268 будівель історичного або художнього значення, 34 музеї, 33 монументи, 18 бібліотек, 1 архів та 3 археологічні ділянки. Ці дані регулярно оновлюються у рамках моніторингу ушкодження культурної спадщини під час війни [8].

У попередніх оцінках UNESCO зазначала про щонайменше 152 об'єкти культурної спадщини, що були частково чи повністю зруйновані внаслідок бойових дій, включно з релігійними будівлями, історичними спорудами, культурними центрами, монументами та бібліотеками; значна частина цих ушкоджень була зафіксована у Донецькій, Харківській та Київській областях [14].

Окрім міжнародних оцінок, українські офіційні джерела фіксують ще ширший спектр пошкоджених об'єктів: низка повідомлень зазначала, що значна частина 872 об'єктів культурної спадщини зазнала різного ступеня руйнування від початку повномасштабної агресії, причому 23 об'єкти були повністю знищені, 672 – частково пошкоджені, а ступінь ушкоджень на 177 об'єктах ще уточнюється. Серед найбільш вражених категорій – архітектурні пам'ятки, історичні об'єкти та міські пам'ятки архітектури; найвищий рівень таких пошкоджень зафіксовано у Харківській, Одеській та Донецькій областях [9].

Ці дані підтверджують, що військова агресія має системний і тривалий вплив на культурну спадщину: пошкодження архітектурних пам'яток, руйнування будівель історичного значення та

шкода музейним колекціям відбуваються у різних регіонах України протягом тривалого часу, незалежно від зміни лінії фронту. Крім того, пошкодження об'єктів культурної спадщини часто супроводжується втратою матеріальних і нематеріальних культурних цінностей, що ускладнює подальше відновлення цих об'єктів як частини національної пам'яті та ідентичності.

Показовими у цьому контексті є пошкодження об'єктів музейної інфраструктури, зокрема Харківського літературного музею, який зазнав ушкоджень унаслідок ракетних обстрілів міста. Цей випадок ілюструє вразливість культурних інституцій національного значення та засвідчує, що загроза культурній спадщині поширюється не лише на окремі пам'ятки архітектури, а й на інституції, які забезпечують збереження й репрезентацію культурної пам'яті [5; 17].

Окремий аспект осмислення втрат культурної спадщини в умовах війни пов'язаний із концепцією урбіциду, яка розглядається у працях Ж. Бучка та А. Стецюка. Автори аналізують руйнування об'єктів історико-культурної спадщини як чинник трансформації міського простору та культурного ландшафту, що має довготривалі соціокультурні наслідки [2].

Подібні процеси фіксуються і на рівні історичного міського середовища. Зокрема, внаслідок обстрілів зазнали пошкоджень історичні будівлі центральної частини Чернігова, що належать до пам'яток архітектури місцевого та національного значення. Такі втрати змінюють культурний ландшафт міста й мають довготривалі наслідки для збереження історичної тяглості та ідентичності урбаністичного простору [5; 8].

Окремі випадки підтверджують, що навіть об'єкти всесвітньої спадщини з історичною цінністю зазнавали негативного впливу. Наприклад, у червні 2025 року російські обстріли спричинили пошкодження керамічного декору та фасадних елементів на соборі Святої Софії в Києві, одному з ключових об'єктів ЮНЕСКО, що свідчить про небезпеку для найцінніших культурних пам'яток, навіть якщо без критичних руйнувань у момент фіксації ушкоджень [13].

Крім того, частина емпіричних даних щодо пошкоджених об'єктів підтверджується окремими міжнародними та українськими дослідженнями, що підкреслюють масштаб руйнувань і їхній вплив на соціокультурний простір: так, за оцінкою правозахисних організацій та аналітичних звітів, майже 300 епізодів руйнування культурної спадщини було зафіксовано Міністерством культури та інформаційної політики України як частину системної шкоди, що підкреслює масштаб і тривалий характер втрат культурної спадщини та

їхній вплив на соціокультурний простір України.

Таким чином, емпіричні дані демонструють серйозні масштаби пошкоджень, їхню географічну дифузію та різноманітність типів об'єктів, що ставали жертвами бойових дій або пов'язаних із ними ризиків (наприклад, вибухові ушкодження, удари, руйнування фасадів, втрати колекцій тощо). Ці дані створюють основу для подальшого аналізу інституційних механізмів захисту, відновлення та адаптації системи збереження культурної спадщини України в умовах триваючого воєнного стану.

Наведені емпіричні дані засвідчують не лише масштаб і системність пошкоджень об'єктів культурної спадщини України, а й актуалізують питання ефективності інституційних механізмів реагування на ці втрати. В умовах воєнного стану система збереження культурної спадщини зазнала суттєвих трансформацій, що проявляються у зміні ролей державних органів, активізації громадських ініціатив та посиленні міжнародної взаємодії. Саме ці процеси потребують окремого аналітичного осмислення.

В умовах повномасштабної війни система збереження культурної спадщини України функціонує в режимі надзвичайного реагування, що зумовлює переорієнтацію інституційних повноважень, управлінських рішень та форматів міжсекторальної взаємодії. Провідну роль у цьому процесі відіграють державні органи виконавчої влади, передусім Міністерство культури та інформаційної політики України, яке координує заходи із захисту та збереження об'єктів культурної спадщини в умовах воєнного стану [5].

Інституційна реакція держави полягає насамперед у централізованому моніторингу втрат, організації аварійно-консерваційних робіт, а також у формуванні нормативних і методичних рекомендацій для органів місцевого самоврядування та балансоутримувачів об'єктів культурної спадщини. Водночас реальні можливості державних структур істотно обмежені воєнними ризиками, дефіцитом ресурсів і неможливістю доступу до значної частини пошкоджених об'єктів, особливо на тимчасово окупованих територіях [5].

У цих умовах суттєво зростає роль громадських організацій та професійних ініціатив, які беруть на себе функції оперативного реагування, координації волонтерських зусиль і залучення міжнародної підтримки. Такі ініціативи працюють у тісній взаємодії з міжнародними партнерами, зокрема з UNESCO, ICOM, ICOMOS та іншими профільними організаціями, що надають експертну, методичну та фінансову допомогу у сфері збереження культурної спадщини [10; 11; 12; 16].

Міжнародний вимір інституційної підтримки

проявляється не лише у фінансуванні окремих проєктів, а й у формуванні спільних підходів до захисту культурної спадщини в умовах збройного конфлікту, адаптації міжнародних стандартів до українського контексту та підготовці довгострокових стратегій відновлення. За оцінками UNESCO, саме поєднання державних зусиль із громадськими та міжнародними ініціативами дозволяє забезпечити мінімально необхідний рівень збереження культурних об'єктів навіть за умов триваючих бойових дій [16].

Таким чином, аналіз інституційних механізмів свідчить, що система збереження культурної спадщини України в умовах війни набуває мережевого та міжсекторального характеру, у межах якого держава, громадянське суспільство та міжнародні організації виконують взаємодоповнювальні функції. Ця модель, попри свою вимушену фрагментарність, створює підґрунтя для формування більш стійкої та адаптивної системи збереження культурної спадщини у післявоєнний період.

Сформована в умовах повномасштабної війни модель збереження культурної спадщини України, що поєднує зусилля державних органів, громадських ініціатив та міжнародних організацій, водночас актуалізує комплекс системних викликів, пов'язаних із ресурсним забезпеченням, кадровим потенціалом та управлінською спроможністю у сфері відновлення пошкоджених об'єктів.

Виявлені інституційні трансформації безпосередньо пов'язані з низкою системних викликів, що визначають можливості та обмеження процесу відновлення культурної спадщини.

Однією з ключових проблем відновлення культурної спадщини є обмеженість фінансових і матеріально-технічних ресурсів. За оцінками міжнародних організацій, потреби у відновленні культурної інфраструктури України є складовою загального післявоєнного відновлення, що вимагає значних інвестицій і довгострокового планування [15; 18]. Водночас у період активних бойових дій фінансування заходів зі збереження та реставрації культурної спадщини часто має фрагментарний характер і залежить від зовнішньої допомоги, грантових програм та міжнародної технічної підтримки [15].

Додатковим ускладнювальним чинником є неможливість оперативної оцінки збитків на територіях, що перебувають у зоні бойових дій або тимчасової окупації, що відкладає ухвалення управлінських рішень щодо відновлення та ускладнює формування реалістичних кошторисів реставраційних робіт [5].

Суттєвим викликом для системи відновлення культурної спадщини є дефіцит кваліфікованих кадрів, зокрема фахівців з реставрації, консервації, пам'яткоохоронної діяльності та

управління культурною спадщиною. Частина спеціалістів була вимушена змінити місце проживання або сферу діяльності через війну, що негативно вплинуло на інституційну пам'ять і професійну спадковість у галузі [12].

У цьому контексті важливою стає роль міжнародних освітніх і професійних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації українських фахівців, обмін досвідом та залучення зовнішньої експертизи. За оцінками ICOM та ICOMOS, саме поєднання локального досвіду з міжнародними стандартами є необхідною умовою для якісного та автентичного відновлення об'єктів культурної спадщини [10; 12].

Окрему групу викликів становлять управлінські та координаційні проблеми, зумовлені складною багаторівневою структурою управління культурною спадщиною в Україні. У період повномасштабної війни відбувається перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади, що не завжди супроводжується належною нормативною та методичною підтримкою [5].

Водночас активна участь громадських організацій і міжнародних партнерів потребує узгоджених механізмів координації, аби уникнути дублювання ініціатив, фрагментації ресурсів та нерівномірного розподілу допомоги між регіонами. Аналітичні матеріали UNESCO підкреслюють, що ефективне відновлення культурної спадщини можливе лише за умови інтеграції її до загальних стратегій післявоєнної відбудови та сталого розвитку [15].

Попри окреслені виклики, сучасна ситуація створює і потенційні можливості для трансформації системи збереження культурної спадщини України. Зокрема, війна актуалізувала необхідність переходу від фрагментарних реставраційних заходів до стратегічного планування відновлення, заснованого на принципах сталості, міжсекторальної взаємодії та прозорого управління.

Міжнародні організації розглядають післявоєнне відновлення культурної спадщини як складову соціальної згуртованості та відновлення національної ідентичності, що підсилює її значення у загальнодержавних програмах відбудови [15; 18]. У цьому контексті інтеграція культурної спадщини у програми регіонального розвитку, туризму та освіти може стати важливим чинником довгострокової стійкості культурної сфери.

Таким чином, перспективи відновлення культурної спадщини України безпосередньо залежать від здатності інституційної системи адаптуватися до нових умов, забезпечити ефективну координацію ресурсів і зберегти професійний потенціал галузі, що є визначальним для успішного післявоєнного розвитку.

Наукова новизна статті полягає в комплексному поєднанні емпіричного аналізу сучасних даних щодо масштабів пошкодження об'єктів культурної спадщини України з інституційним осмисленням механізмів їх збереження та відновлення в умовах повномасштабної війни. У статті уточнено характер трансформацій системи управління культурною спадщиною в умовах воєнного стану та окреслено ключові виклики і перспективи післявоєнного відновлення у контексті міжсекторальної взаємодії державних, громадських і міжнародних інституцій.

**Висновки.** Проведене дослідження засвідчує, що повномасштабна російсько-українська війна справила комплексний і тривалий вплив на систему збереження та відновлення культурної спадщини України. Узагальнення емпіричних даних міжнародних і національних інституцій підтверджує масштабність і системність пошкоджень об'єктів культурної спадщини, їхню територіальну дифузію та різноманітність типів об'єктів, що зазнали руйнувань або суттєвих ушкоджень.

Аналіз інституційних механізмів реагування свідчить про трансформацію традиційної моделі охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану. Відбувається посилення ролі міжсекторальної взаємодії, у межах якої державні органи, громадські ініціативи та міжнародні організації виконують взаємодоповнювальні функції. Така модель, попри свою вимушену фрагментарність, дозволяє забезпечити мінімально необхідний рівень збереження культурної спадщини навіть за умов триваючих бойових дій.

Виявлені ресурсні, кадрові та управлінські

виклики засвідчують обмеженість наявних інструментів відновлення культурної спадщини та необхідність їх подальшого вдосконалення. Зокрема, дефіцит фінансових ресурсів, нестача кваліфікованих фахівців і складність координації між різними суб'єктами культурної політики ускладнюють реалізацію системних відновлювальних заходів і потребують комплексних управлінських рішень.

Водночас результати дослідження дають підстави стверджувати, що процес післявоєнного відновлення культурної спадщини України може стати чинником інституційної модернізації цієї сфери. Інтеграція питань збереження культурної спадщини у стратегії післявоєнної відбудови, регіонального розвитку та соціальної згуртованості відкриває можливості для формування більш стійкої, адаптивної та прозорої системи управління культурною спадщиною в довгостроковій перспективі.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з поглибленим аналізом регіональних особливостей пошкодження та відновлення об'єктів культурної спадщини, вивченням ефективності окремих інституційних моделей управління у післявоєнний період, а також осмислення ролі культурної спадщини у процесах соціальної реінтеграції та відновлення національної ідентичності. Окремої уваги потребують міждисциплінарні дослідження, що поєднують культурологічний, управлінський та соціальний підходи до проблеми збереження культурної спадщини України в умовах тривалої постконфліктної трансформації.

### Список використаних джерел

1. Акімов М., Похиленько І. Захист культурної спадщини України в умовах агресивної війни проти її ідентичності. *Law & Society*. 2025. № 11. С. 13–20. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/9636/9424/30458> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Бучко Ж., Стецюк А. Об'єкти історико-культурної спадщини України в умовах війни: урбіцид та його наслідки. *Історико-політичні проблеми сучасного світу* : збірник наукових статей. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2023. Т. 47. С. 20–27.
3. Дворянин П. Державні і громадські ініціативи у сфері збереження культурної спадщини в умовах російсько-української війни: мас-медійний дискурс 2014–2022 рр. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Т. 9. № 61. С. 128–136. URL: <https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2534> (дата звернення: 01.11.2025).
4. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_089#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text) (дата звернення: 01.11.2025).
5. Міністерство культури та інформаційної політики України. Офіційні повідомлення та звіти щодо збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану. URL: <https://mkp.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2025).
6. Ресент О., Денисенко Г. Культурна спадщина України в умовах російсько-української війни: виклики та наслідки збройної агресії. *Український історичний журнал*. 2024. № 6. С. 44–65. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/13008> (дата звернення: 01.11.2025).
7. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини XX – початку XXI ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. Число 4. С. 159–173.
8. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. UNESCO. 22 Sep. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=180145> (дата звернення: 01.11.2025).
9. 872 cultural heritage sites suffered from Russian military aggression in Ukraine. war.ukraine.ua. 12 Jan. 2024.

- URL: <https://war.ukraine.ua/war-news/872-cultural-suffered-russian-military-aggression/> (дата звернення: 01.11.2025).
10. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). Ukraine – Heritage at Risk. URL: <https://www.icomos.org/en/what-we-do/focus/heritage-at-risk/ukraine> (дата звернення: 01.11.2025).
11. International Council of Museums (ICOM). Support for Ukrainian museums. URL: <https://icom.museum/en/resources/> (дата звернення: 01.11.2025).
12. International Council of Museums (ICOM). ICOM actions in support of Ukraine. URL: <https://icom.museum/en/resources/ukraine/> (дата звернення: 01.11.2025).
13. Russian attack damages Kyiv's world heritage cathedral, says culture minister. Reuters. 10 Jun. 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-attack-damages-kyivs-world-heritage-cathedral-says-culture-minister-2025-06-10/> (дата звернення: 01.11.2025).
14. Ukraine: over 150 cultural sites partially or totally destroyed. UNESCO World Heritage Centre. 24 Jun. 2022. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2453> (дата звернення: 01.11.2025).
15. UNESCO. Culture, heritage and recovery in Ukraine. URL: <https://www.unesco.org/en/culture-and-emergencies/ukraine> (дата звернення: 01.11.2025).
16. UNESCO. Culture in emergencies: Ukraine. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war> (дата звернення: 01.11.2025).
17. UNESCO World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/> (дата звернення: 01.11.2025).
18. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA). URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/rdna2> (дата звернення: 01.11.2025).

### *References*

1. Akimov, M., & Pokhylenko, I. (2025). Protection of Ukraine's cultural heritage in the context of an aggressive war against its identity. *International Journal 'Law & Society'*, (11), 13–20. Retrieved from: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/9636/9424/30458> [in Ukrainian].
2. Buchko, Z., & Stetsiuk, A. (2023). Objects of historical and cultural heritage of Ukraine in wartime: Urbicide and its consequences. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu*, 47, 20–27 [in Ukrainian].
3. Dvorianyn, P. (2024). State and public initiatives in the field of cultural heritage preservation during the Russian-Ukrainian war: Media discourse (2014-2022). *Zaporizhzhia Historical Review*, 9 (61), 128–136. Retrieved from: <https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2534> [in Ukrainian].
4. Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. (n.d.). Retrieved from: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_089#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text) [in Ukrainian].
5. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (n.d.). Official reports and statements on the preservation of cultural heritage under martial law. Retrieved from: <https://mkp.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Reient, O., & Denysenko, H. (2024). Cultural heritage of Ukraine during the Russian-Ukrainian war: Challenges and consequences of armed aggression. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, (6), 44–65. Retrieved from: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/13008> [in Ukrainian].
7. Rishniak, O. (2022). Cultural heritage in armed conflict: International experience of the second half of the 20th – early 21st century and Ukrainian reality. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, (4), 159–173 [in Ukrainian].
8. UNESCO. (2025, September 22). Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=180145> [in English].
9. War in Ukraine. (2024, January 12). 872 cultural heritage sites suffered from Russian military aggression in Ukraine. Retrieved from: <https://war.ukraine.ua/war-news/872-cultural-suffered-russian-military-aggression/> [in English].
10. ICOMOS. (n.d.). Ukraine – Heritage at risk. Retrieved from: <https://www.icomos.org/en/what-we-do/focus/heritage-at-risk/ukraine> [in English].
11. International Council of Museums. (n.d.). Support for Ukrainian museums. Retrieved from: <https://icom.museum/en/resources/> [in English].
12. International Council of Museums. (n.d.). ICOM actions in support of Ukraine. Retrieved from: <https://icom.museum/en/resources/ukraine/> [in English].
13. Reuters. (2025, June 10). Russian attack damages Kyiv's world heritage cathedral, says culture minister. Retrieved from: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-attack-damages-kyivs-world-heritage-cathedral-says-culture-minister-2025-06-10/> [in English].
14. UNESCO. (2022, June 24). Ukraine: Over 150 cultural sites partially or totally destroyed. UNESCO World Heritage Centre. Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/news/2453> [in English].
15. UNESCO. (2024). Culture, heritage and recovery in Ukraine. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/culture-and-emergencies/ukraine> [in English].
16. UNESCO. (n.d.). Culture in emergencies: Ukraine. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war> [in English].
17. UNESCO World Heritage Convention. (n.d.). Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/> [in English].
18. World Bank. (n.d.). Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA). Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/rdna2> [in English].

*Стаття надійшла до редакції 07.11.2025  
Отримано після доопрацювання 10.12.2025  
Прийнято до друку 18.12.2025  
Опубліковано 29.12.2025*